2. Grønn plakat
- hva, hvorfor og hvordan lage den

Den grønne plakaten er et dynamisk redskap til bruk i kommunens planarbeid.

2.1 Hva er den Grønne plakaten – og hvorfor lage den?

Grønn plakat er en varselplakat for grønnstrukturen, og et svært viktig **planverktøy** i arealplanleggingen i byer og tettsteder. Formålet er å synliggjøre verdiene og funksjonene til grønnstrukturen, slik at disse skal bli tatt hensyn til. Derfor er det viktig å lage den!

Den Grønne plakaten er en oppsummering og avveining av de prioriteringer som er gjort på ulike tema om grønnstrukturens verdier og funksjoner. Den er en metode for å systematisere kunnskap om grønnstruktur slik at registrerings- og analysearbeidet og bruken etterpå blir mest mulig effektivt. Grønn plakat er ingen politisk avveid plan, men et faglig grunnlag som er etterprøvbart, og et virkemiddel til bruk i videre planlegging og forvaltning.

De viktigste verdier i grønnstrukturen er knyttet til temaene natur, friluftsliv/rekreasjon og landskap.

Plakaten gir et første varsel om hvordan eventuelle inngrep eller tiltak berører grønnstruktur, og er et viktig faglig grunnlag og virkemiddel for å kunne ivareta de mest verdifulle områdene i grønnstrukturen.

I den politiske prosessen kan det vise seg at andre samfunnsinteresser veier tyngre, og grønne verdier må kanskje vike for viktige utbyggingsoppgaver. Det motsatte er også mulig; områder som i dag er bebygd, kan frigjøres for grønne formål. I begge tilfeller vil grønnstrukturens verdier og funksjoner endres, hvilket igjen påvirker innholdet i den Grønne plakaten.

For at Grønn plakat til enhver tid skal fungere som **varselplakat** for grønnstrukturen forutsettes det at forandringer fanges opp gjennom **oppdatering** av datasett og endring av den Grønne plakaten.

Grønn plakat er et anbefalt verktøy fra miljøvernmyndighetene (jfr. friluftsmeldingen og bymiljømeldingen). Kommunene må ta ansvar for å kartlegge grønnstruktur og sørge for at denne blir en premiss inn i tettstedsutviklingen. I dette arbeidet er det viktig med en bred forankring i kommunen (se videre kap. 4).

Boks 1. Hva Grønn plakat er

Grønn plakat er en metode for å systematisere kunnskapen om grønnstrukturen slik at registrerings- og analysearbeidet kan brukes mest mulig effektivt. En Grønn plakat basert på en komplett kartlegging og analyse av verdier og interesser kan brukes til mye, bl. a. som grunnlag:

- i by- og tettstedsutviklingen
- i detaljplaner, eks. regulering- og bebyggelsesplaner
- i kommuneplanens arealdel
- til ulike former for arealstatistikk
- til informasjon om turtilbud i byen/tettstedet
- til lag og foreningers arbeid med nærområdene sine
- i sikring og regulering av viktige arealer for friluftsliv, lek og rekreasjon
- til å skaffe oversikt over hvilke områder som bør erverves av kommunen til friluftsliv/rekreasjon
- til å identifisere manglende friluftslek- og rekreasjonstilbud til befolkningen, og til å iverksette tiltak for å forbedre dette tilbudet
- til skolenes arbeid med f.eks. miljølære
- til å definere markagrensen og byggesonen
- til å utvikle sammenhengende turkorridorer med tilrettelagte stier og løyper
- til strategisk arbeid med biologisk mangfold i urbane omgivelser
- som hjelpemiddel generelt for allmenheten, dvs. være kunnskapsbase

2.1.1 Erfaringer med Grønn plakat

Alle Miljøbyene (Tromsø, Kristiansand, Fredrikstad og bydelen gamle Oslo) bortsett fra Bergen har utarbeidet Grønn plakat for byggesonen. Bergen har laget grønne plakater fortløpende tilknyttet løpende kommunedelplaner. Målet er også her å etablere en heldekkende plakat for hele byggesonen. Vektlegging av de ulike temaene (natur, friluftsliv/rekreasjon og landskap) er noe ulikt, og plakatene ser noe forskjellig ut, jfr. fig. 5-7.

Grønn Plakat er brukt som underlag for og har påvirket den kommunale oversiktsplanleggingen i alle Miljøbyene. Den er også benyttet i en rekke kommunedelplaner bl.a. for kystsonen i Fredrikstad og for noen områder i Bergen og Kristiansand. Resultatet er blant annet at disse planene viser en mer detaljert grønnstruktur enn tidligere, og i noen tilfeller har den Grønne plakaten også ført til endret arealbruk og endrete planbestemmelser.

Det er videre fattet viktige strategiske vedtak om at Grønn plakat skal ligge til grunn for kommunal oversiktsplanlegging bl.a. i Kristiansand. Her har grønnstrukturarbeidet dessuten ført til at det er fastlagt en markagrense som omfatter viktige grønne korridorer for byen. Materiale for Grønn plakat er i noen tilfeller brukt strategisk i forbindelse med miljøstatus av ulikt slag, både i Oslo og i Kristiansand.

Grønn plakat brukes i alle disse byene. Den har først og fremst satt tydelig spor på kommuneplannivå. Den brukes videre som saksbehandlingsverktøy på reguleringsplan- og byggesaksnivå. Oslo har utviklet et saksbehandlingsopplegg i forbindelse med reguleringsplanarbeidet som viser at Grønn plakat virkelig kan fungere som en grønn varseltrekant, og kan trekkes fram som et særskilt godt eksempel for andre, jfr. 2.2 og fig. 11.

Forbedringsbehovet for verktøyet Grønn plakat viser seg å særlig være knyttet til organiseringen av arbeidet og bredere kommunal foranking. Dersom den skal fungere optimalt over tid er erfaringen at både digitalisering og kursing i bruken av den er nødvendig.

Oversikt over materiale som er produsert i Miljøbyene er vist i vedlegg 5.2

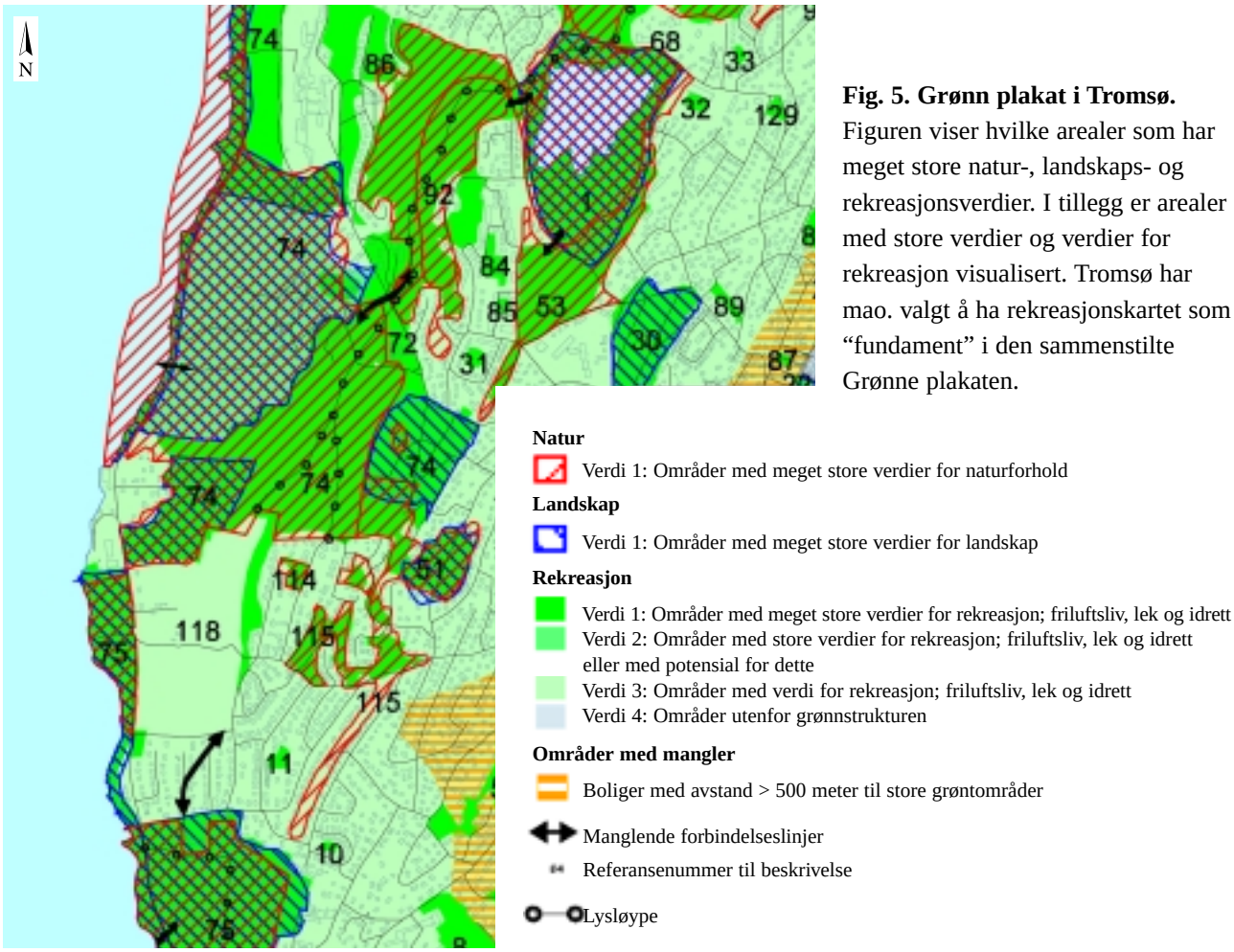

Fig. 5. Grønn plakat i Tromsø. Figuren viser hvilke arealer som har meget store natur-, landskaps- og rekreasjonsverdier. I tillegg er arealer med store verdier og verdier for rekreasjon visualisert. Tromsø har mao. valgt å ha rekreasjonskartet som "fundament" i den sammenstilte Grønne plakaten.

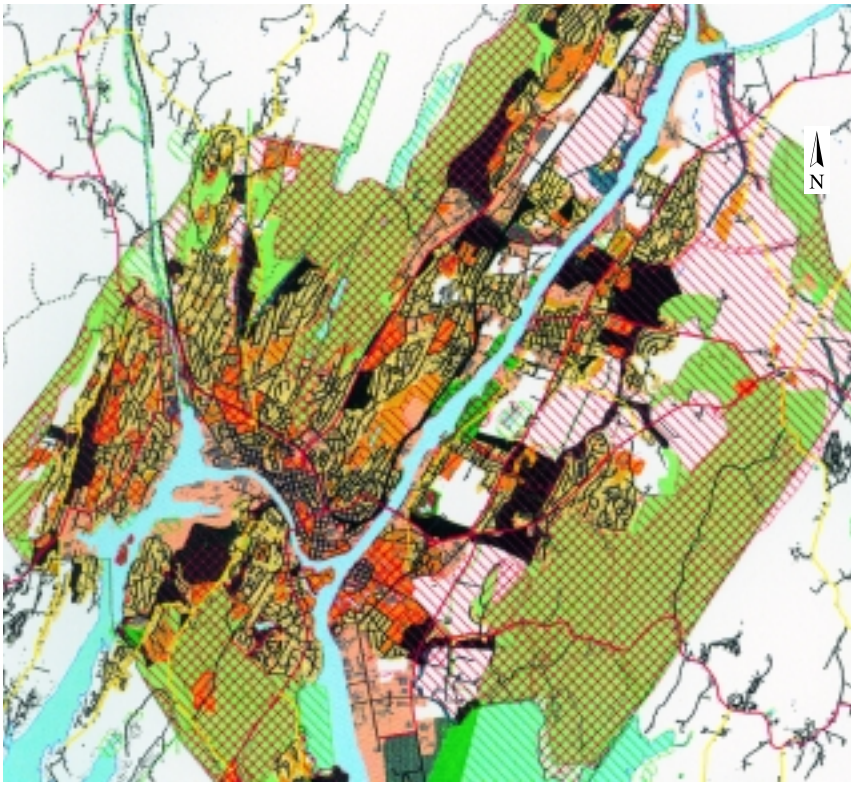
Områder med meget store landskaps-, natur- og rekreasjonsverdier
Omfatter større sammenhengende grøntområder, grøntkorridorer, kultur- og fornminnemiljøer, spesiell vegetasjon, regulerte friområder, kolonihager, gamle trær og vannmiljøer.

Områder med store landskaps-, natur- og rekreasjonsverdier
Omfatter områder med potensiale for vegetasjon og økt biologisk mangfold, buffersoner og grønstruktur knyttet til gårdsrom og annet.

Områder med landskaps-, natur- og rekreasjonsverdier
Omfatter de resterende grøntområdene.

Områder med underdekning
Omfatter områder som har en underdekning på bolignære friområder større enn 5 mål i en avstand av 200 m uten barrierer.

Fig. 6. Grønn plakat i Bydelen Gamle Oslo.

1. Områder med meget store verdier for naturforhold
- Områder fredet etter naturvernloven
- Områder med biotopmangfold. Registrerte kvaliteter om biologisk mangfold
- Vassdrag – vassdragsnære områder
- Innsjø – vann – vassdrag – bekker
- Holmer, øyer som ikke er bebygd
- Store sammenhengende skog- og utmarksområder som i hovedsak ikke er bebygd eller oppdyrket
- Alle gjenværende, kystnære naturområder som ikke er bebygd (fastlandet)
- Korridorer (antatte korridorer) med sammenheng til markaområder

2. Områder med store verdier for naturforhold
- Isolerte naturområder
- Jordbruksområder med antatt korridorfunksjon
- Øyer, holmer bebygd
- Bekker, større grøfter
- Vassdrag/bekker med vassdragsnære områder som kan istandsettes/forbedres

3. Områder med verdi for naturforhold
- Områder med småhus- og villabegyggelse
- Områder med rekkehus/boligblokker, institusjoner, gravlunder, idrettsanlegg, parker og parkmessige områder.

4. Områder med mangler

5. Områder som ikke er grønnstruktur
- Områder som ikke regnes som del av grønnstrukturen

Rekreasjon og landskap
- R Områder med meget store verdier for rekreasjon, friluftsliv, lek og idrett
- L Områder med meget store landskapsverdier

Fig. 7. Grønn plakat i Fredrikstad.
Arealer med meget store natur-, landskaps- og rekreasjonsverdier. I motsetning til Tromsø, som har lagt rekreasjonskartet i bunn (Fig. 5), har Fredrikstad valgt å legge tema natur i bunn.

2.2 Grønn plakat i arealplaner

Grønne plakater er velegnet til bruk både i forhold til kommuneplanen og regulerings- og bebyggelsesplaner. Detaljeringsgraden avgjør imidlertid egnetheten i regulerings- og bebyggelsesplaner.

2.2.1 I kommuneplanen

Det er ulike måter å bruke Grønn plakat på i kommuneplanarbeidet. Man kan bruke registreringsmaterialet direkte som underlag i arbeidet med kommuneplanens arealdel, eller man kan utarbeide en egen juridisk bindende delplan for temaet.

Samordning av planprosessene i arealdelen til kommuneplanen og grønn kommunedelplan i **Trondheim** har vært avgjørende for å få en kvalitetsmessig forsvarlig fortettingsstrategi, mener Trondheim kommune. Kommuneplanens arealdel ble derfor lagt fram til høring samtidig med grønn kommunedelplan 2001 – 2012. Forslag til grønn kommunedelplan ble deretter innarbeidet i kommuneplanens arealdel med samme detaljeringsgrad som grønn kommunedelplan hadde. Dette fordi planen skulle gjengi en helhetlig og oversiktlig arealbruk i Trondheim kommune samt at det er enklere/mer praktisk å forholde seg til en overordna arealplan. Kommuneplanens arealdel er en juridisk bindende plan der også grønnstrukturen og turveger er juridisk bindende med egne bestemmelser og retningslinjer for kommunal saksbehandling, og med henvisninger til en rekke delregistreringer i form av temaplaner/temakart.

Trondheim kommune har lagt inn grønnstrukturen i kommuneplanens arealdel ved å bruke arealbruksformlet ”byggeområder eksisterende grønnstruktur og framtidig grønnstruktur”, se fig. 8. “Byggeområde eksisterende og framtidig grønnstruktur” er dermed et arealbrukformål på lik linje med andre arealbruksformål i kommuneplanens arealdel. Dette har skapt debatt når det gjelder spørsmål rundt den private eiendomsretten, noe som har stilt store krav til medvirkning fra grunneiere i de kommunale planprosessene.

Mer informasjon om dette arbeidet kan fås i Trondheim kommune v/byplankontoret kontaktes (tlf. 72 54 00 00). Det kan også leses mer om planarbeidet på Trondheim kommunes hjemmeside:
http://www.trondheim.kommune.no.
Her finnes også bestemmelser og retningslinjer både til kommuneplanens arealdel og til grønn kommunedelplan.

Tønsberg kommune har utarbeidet en kommunedelplan for grønnstruktur, anlegg og områder for idrett og friluftsliv. Kommunedelplanen er en temaplan uten juridiske bindinger. Intensjonen er at arealbehovene skal innarbeides i revisjon av kommuneplanen. Vedlagt plandokumentet fulgte Grønn plakat; en faglig vurdert grønnstrukturanalyse bestående av kart og beskrivelse. Fig. 9 viser utsnitt fra Grønn plakat i Tønsberg.

Kommundelplan i **Bergen kommune** for Ny-Paradis, Hop og Nesttun er et forsøksprosjekt i arbeidet med fortetting i Bergen. Arbeidet skal vise hvordan kommunen skal håndtere en fortettingsprosess over tid. Dette gjelder både krav til kvalitet, planlegging, saksbehandling og til de virkemidler som er nødvendig for å sikre gjennomføringen.

Som grunnlag for fortetting er det nødvendig å sikre miljøkvalitet gjennom tre hovedtema; transportstruktur, grønnstruktur og et kulturminnegrunnlag. Parallelt med planarbeidet er det utarbeidet forslag til krav til mengde og kvalitet på rekreasjonsarealer i fortettingsområder. Fig. 10 viser utsnitt fra kommunedelplanen for Ny-Paradis, Hop og Nesstun i Bergen og samme utsnitt fra temakart landskap/grønnstruktur i Grønn plakat. Mer om dette planarbeidet finnes på Bergen kommunes hjemmeside, planavdelingen:
http://www.bergen.kommune.no/planavdelingen/ekstern/.
Her ligger også retningslinjer og bestemmelser til planen.

Arbeidet med Grønn plakat i **Fredrikstad** har påvirket utformingen av kommuneplanens arealdel i 1997 og ved revisjonen i 2002, ved at LNF-områdene (landbruks-natur- og friluftsområder, PBL § 20-1, 1.ledd no.2) er gitt en tilleggsinndeling (en tilleggssignatur som ikke er juridisk bindende):

a) LNF-område med særlig verdifullt kulturlandskap, bygnings- og kulturmiljø
b) LNF-område med verdifulle sjønære og vassdragsnære områder
c) LNF-område med store naturverdier og nøkkelbiotoper
d) LNF-områder med store verdier for friluftslivet

Opplegget rundt denne inndelingen ble utført samtidig med Grønn plakatarbeidet i 1996, og på denne måten fikk kommuneplanen synliggjort de viktigste og mest verdifulle arealene innenfor natur, friluftsliv, strandsone og kulturlandskap, og kommuneplanen fikk tatt hensyn til områder med viktige nasjonale og regionale verdier.

Kommuneplanens inndelingen av LNF-områdene på denne måten vurderes positivt av fylkesmannens miljøvernavdeling, og brukes aktivt i kommunen som viktig opplysning i saksbehandlingen av byggesaker og reguleringsplaner.

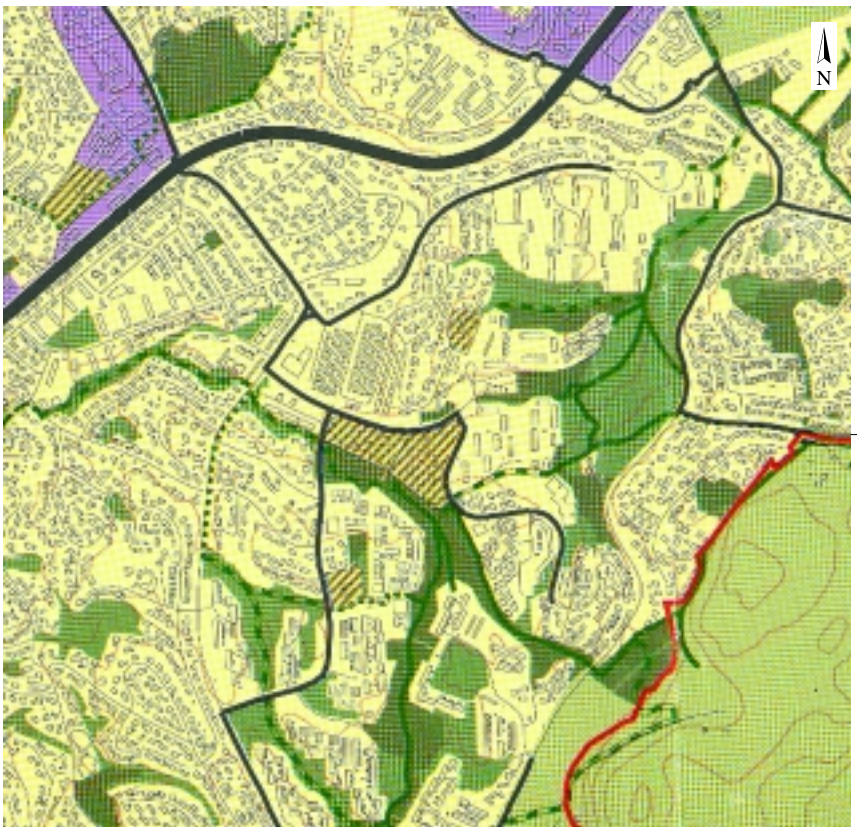
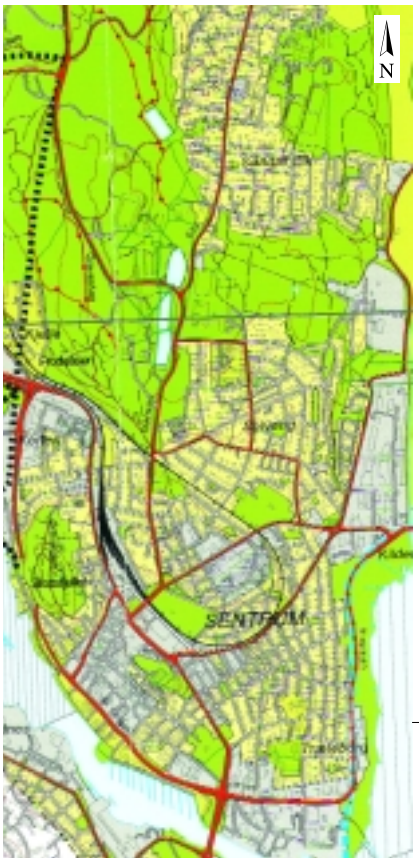

Fig. 8. Utsnitt fra kommuneplanens arealdel 2001 - 2012, Trondheim kommune.

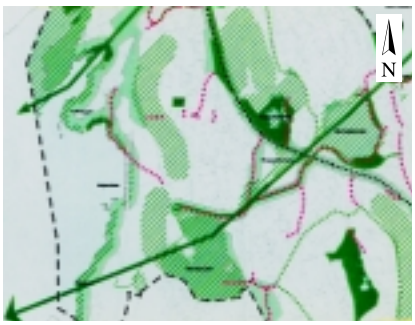

Fig. 9. Utsnitt Grønn plakat Tønsberg.

Byggeområde
- Virksomhetsområde, eksisterende
- Grønnstruktur, eksisterende
- Grønnstruktur, framtidig

Landbruk, natur- og friluftsområde (LNF)

Viktige ledd i kommunikasjonssystemet
- Stamvei
- Hovedkollektivårer
- Turveier, eksisterende/på gangvei

Retningslinjer/restriksjoner
- Institutusjonsområder
- Markagrensa

Fig.10. Utsnitt fra kommunedelplan i Bergen (under) **og fra samme geografiske område** (under t.h.) **i temakart landskap/grønnstruktur i Grønn plakat.**
Viser hvordan landskap/grønnstruktur er innarbeidet i kommunedelplanen.

Kommunedelplan med bestemmelser for Ny-Paradis, Hop, Nesstun vest.

Byggeområder (PBL §20-4, 1. ledd nr. 1)
- Boligområder
- Boligområder, framtidig
- Offentlig friområde
- Offentlig friområde, framtidig
- Fellesareal

Landbruks,- natur- og friluftsområder (PBL §20-4, 1. ledd nr. 2)
- Landbruks,- natur- og friluftsområder

Områder som er båndlagt eller skal båndlegges (PBL §20-4, 1. ledd nr. 4)

Viktige ledd i kommunikasjonssystemet (PBL §20-4, 1. ledd nr. 6)
- Fjernveg, eksisterende
- Fjernveg, framtidig
- Hovedveg
- Hovedveg, framtidig
- Gang- og sykkelvegtrase, framtidig
- Hovedtrase gang- og sykkeltrafikk

Oversiktsplanrestriksjoner
- Krav om reguleringsplan

Kommunedelplan Ny-Paradis, Hop, Nesstun Vest. Temakart landskap og grønnstruktur.
- Hovedgrøntdrag

Grønnstruktur
- Overordnet grønnstruktur
- Grøntanlegg i nærområdet

Landskapsverdi (Grønn plakat)
- Landskap med svært høy verdi
- Vannareal for allment friluftsliv
- Grønn samlevei
- Grønn adkomstvei
- Hovedtrase for gang- og sykkeltrafikk
- Gang- og sykkelveg (planlagt)

Områdekategorier (kart t.v.)
- **Kategori 1** Områder med meget store landskaps,- natur- og rekreasjonsverdier
- **Kategori 2** Områder med store landskaps,- natur- og rekreasjonsverdier
- **Kategori 3** Områder med landskaps,- natur- og rekreasjonsverdier
- **Kategori 4** Områder med liten verdi for grønnstrukturen
- **Kategori 5** Næringsareal med potensiale for grønnstrukturen

Boks 2. Grønn plakat i ulike ledd i en reguleringsplansak

- Beskrivelse:
  Som et middel til å beskrive overordnete sammenhenger vil Grønn plakat oftest være god, men det avhenger av hvilke temakart som er utarbeidet, og av valgt detaljeringsnivå.
- Plankart:
  Målestokken man kartlegger på vil avgjøre i hvilke sammenhenger Grønn plakat kan brukes i. Grønn plakat i liten målestokk gir få opplysninger som kan brukes direkte, mens en stor, detaljert målestokk øker anvendelsesområdene.
- Reguleringsbestemmelser:
  Overordnete trekk fra Grønn plakat som ikke er aktuelt for plankartet, kan ofte tas inn i reguleringsbestemmelsene. Dette kan f.eks. gjelde krav om samtidig opparbeidelse av en gjennomgående gangvegforbindelse som kan detaljplanlegges senere. Et annet eksempel er krav om oppfølgende utomhusplan som ivaretar overordnete grønne verdier.

2.2.2 I regulerings- og bebyggelsesplan

Reguleringsplan og bebyggelsesplan er viktige plantyper for å sikre grønnstruktur. Dette krever at Grønn plakat har et detaljeringsnivå som er tilpasset disse plantypene (f.eks. 1:500/ 1:1000).

Reguleringsplan kan utarbeides på flere detaljnivå - og med ulike konsekvenser. Enkelte større reguleringsplaner kan nærme seg små kommunedelplaner i omfang og virkning, mens en reguleringsplan for et mindre område kan være direkte rettet mot et spesielt byggeprosjekt og i omfang være som en byggesak.

Liten målestokk kombinert med et grovt nivå på Grønn plakat tilsier at ikke alle verdier innenfor planområdet er med. Disse må i tilfelle registreres i tillegg. En grov detaljeringsgrad på Grønn plakat kan føre til manglende informasjon om snarveger, lokale akebakker, lokalt viktige terrengformer og vegetasjonstyper, samt lokale kulturminner. Grønn plakat må derfor revurderes etter at de mer lokale verdiene er registrert. Kap 3 og 4 gir mer utfyllende informasjon om hva som kan være lure grep i selve utarbeidingen av Grønn plakat.

2.2.3 Om "Grønn saksbehandling" for politisk behandling

Grønn plakat fungerer godt ved oppstart av et planarbeid - som varselplakat for grønne verdier, men den vil også kunne være et viktig verktøy i den løpende enkeltsaksbehandlingen. Når Grønn plakat er ferdig utarbeidet er det viktig at det utvikles rutiner i bruken av den. Dette gjelder både i planetaten/teknisk etat, men også i andre etater som f.eks. undervisning- og parketaten. Oslo kommune har utviklet rutiner i bruk av Grønn plakat i sin behandling av reguleringsplaner, jfr. fig 11.

Retningslinjer til reguleringsplanlegging som sier hvordan man skal forholde seg til Grønn plakat bør vurderes. Selv om slike retningslinjer bare angir en politisk intensjon og ikke er juridisk bindende, gir de forankring til ulike typer krav som f.eks. kan bidra til at forslagsstillere fremmer forslag som bedre ivaretar grønnstruktur.

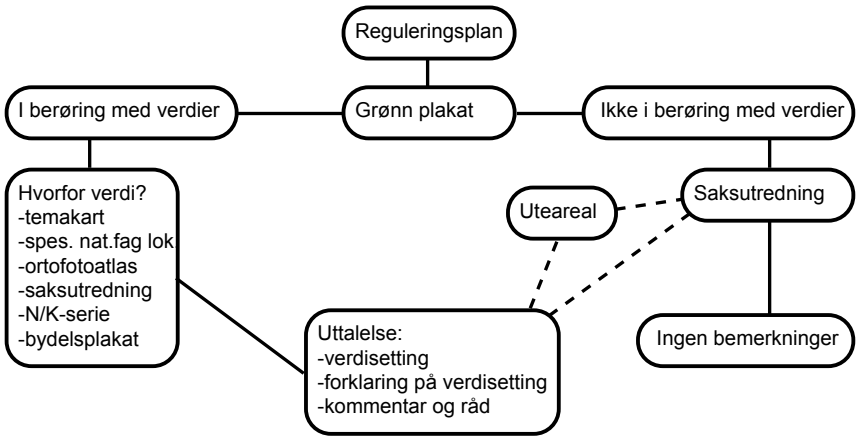

Fig. 11. Bruk av Grønn plakat i rutiner ved behandling av reguleringsplaner i Oslo kommune.

Ved Helsevernetatens behandling av reguleringsplaner følges prosedyren som skissert over. Reguleringsplanen sjekkes ut mot Grønn plakat og dersom den ikke kommer i berøring med kartlagte verdier gis det ingen bemerkninger til saksutredningen. Dersom verdier blir berørt belyses disse og inngår i helsevernetatens uttalelse til planen.

Eksempel 1: Kristiansand kommune og LNF-område, Kjosdalen, i kommuneplanen.
Kristiansand kommune har avsatt deler av Kjosdalen som LNF-områder med spesielle naturvern- og friluftsinteresser i kommuneplanen. I kommunens grønnstrukturplan fra 1995 er Kjosdalen definert som 1.prioritetsområde, bl.a. fordi området har regional betydning som natur – og friluftsområde. Fra kommunens side var det også ønskelig å binde to boligområder på hver side av Kjosdalen sammen med en bro. Dette ville korte ned avstanden inn til sentrum av byen. Broen var planlagt på tvers av dalen og ville bidra til å redusere kvalitetene i Kjosdalen. På bakgrunn av dette ble det levert innsigelse fra Fylkesmannen som MD støttet. Bakgrunnen for støtten var de store natur – og friluftsverdiene i området.

Eksempel 2: Retningslinjer på reguleringsplannivå til "Rekreasjonsarealer i fortettingsområder – krav til mengde og kvalitet" – Bergen kommune.
I retningslinjene sies det bl.a. når det gjelder reguleringsplannivået at grønnstruktur skal legges til grunn i planarbeidet, og at kontakten mellom tilgjengelige rekreasjonsområder og planområdet skal beskrives.

2.3 Grønn plakat i konsekvensutredninger

Konsekvensutredninger, KU, er et system for kartlegging av konsekvenser av større utbygginger. Plan- og bygningsloven fastslår at det skal utarbeides konsekvensutredning ved planer om nærmere angitte, større tiltak og utbygginger. Disse er angitt i vedlegg til forskrift.

Utbygger kan blant annet bli pålagt å utrede konsekvenser av større utbyggingstiltak som berører friluftsområder, landbruksområder og grønnstruktur. I følge plan- og bygningslovens bestemmelser gjelder dette bl.a. sikra friområder og friluftsområder som miljøvernmyndighetene vurderer som viktige, bymarker (avgrensede arealer innenfor LNF-områder avsatt på kommuneplankart m.v. som følger kommuneplanen) og områder i 100-metersbeltet langs vassdrag. Formålet med en konsekvensutredning er å klargjøre virkninger av tiltak som kan ha vesentlige konsekvenser for miljø, naturressurser eller samfunn. Utredningstema og – omfang avgjøres i hver enkelt sak.

Oftest er tiltakene som berører grønnstruktur i byer og tettsteder, av en slik karakter at de ikke utløser lovpålagt konsekvensutredning. Det er imidlertid viktig å være klar over at det er dokumenterte viktige verdier i grønnstrukturen, som eventuelt utløser en KU. Grønn plakat kan bidra til at nødvendig hensyn til verdifull grønnstruktur tas i en utbyggingssak. Konsekvensvurdering eller lignende metode kan imidlertid også være aktuelt i forbindelse med annen planlegging, f.eks. i lokaliseringsdiskusjoner.

Grønn plakat vil oftest være et godt grunnlag for å vurdere konsekvensene for natur, landskap og friluftsliv. Om temakartene og materialet gir tilstrekkelig informasjon for konsekvensutredningen, avhenger av detaljeringsgrad og kvalitet på kart, bakgrunnsdata og registrering/analyse og utredningsbehovet i den enkelte saken. Om Grønn plakat ikke gir tilstrekkelig informasjon om konsekvenser av tiltaket, vil den være likevel være viktig for å vurdere nærmere utredningsbehov.

Eksempel 3: Konsekvensutredning jernbanetunnel i Gamlebyen i Oslo.

Med bakgrunn i samferdselskomitèens innstilling (1996-97) og Stortingets vedtak (av 24.04.97 og 15.06.95) er tiltaket gitt følgende definisjon:
"Utredningen skal se på alternativer for tunnel i Gamlebyen i Oslo i søndre korridor."

Utredningen omfatter tre alternativer med all jernbanetrafikk lagt til søndre korridor samt sammenliknings-grunnlag som er beskrevet som et scenario for år 2010, der tunnel i Gamlebyen ikke er gjennomført. Grønn plakat-kart er ikke trykt i utredningen, men:
- **Tematiseringen i utredningen følger tematisering i Grønn plakat**
- **Verdisettingen er ofte sammenfallende med Grønn plakat, eksempelvis er kart for friluftsliv/rekreasjon delt inn i områder med svært stor, stor, middels og liten verdi.**
- **Referanselisten viser til flere Grønn plakatdokumenter:**
  - **"Grønn plakat for Miljøbyen Gamle Oslo" med tema-kart for landskapsverdier**
  - **"Grønn plakat for Oslo"**

Hovedmålet med utredningsprogrammet er å fokusere på hvordan man kan bedre bomiljøet, herunder at "mulighet for byutvikling vil være avgjørende". Bomiljøet omfatter tema friluftsliv og rekreasjon. Naturverdier og landskapsverdier er derimot ikke tatt med i hovedmålet.

Eksempel 4: Bergen - bybane

Bergen kommune som tiltakshaver har utredet bybane-alternativer for sørlige og vestlige deler av kommunen. Etter at det var utarbeidet melding, ble det utarbeidet en såkalt silingsrapport som ble tatt opp til politisk behandling, - der urealistiske alternativer ble vedtatt tatt ut. Til slutt ble det utarbeidet en ordinær konsekvensutredning. Dette skjedde parallelt med utarbeiding av kommunedelplan.

Konsekvensutredningen hadde betydelig vekt på passasjerdekning/kostnad, men har også utarbeidet oversikt over arealkonsekvensene:
Kulturminner/kulturmiljø, Landskap og byrom, Naturmiljø, Friluftsliv/rekreasjon, Bomiljø, skoler og barnehager, Trafikksikkerhet mm., Landbruk.

Temakartene fra Grønn plakat fungerte direkte som grunnlagskart. Konsekvensene – her beskrevet som grad av konfliktpotensiale – ble vurdert fortløpende på bakgrunn av viten om banens fysiske løsning i de ulike delområder.

De negative konsekvensene for natur, landskap og friluftsliv ble sterkt redusert fra silingsfasen til kommunedelplan.

2.4 Grønn plakat i forvaltning av offentlig grønnstruktur

Kommunen har selv et omfattende forvaltningsansvar på «egen grunn», for det vi kan kalle «den offentlige grønnstrukturen». Her presenteres ulike momenter en må være særlig oppmerksom på i prosessen fra grønnplanen og de kommunale budsjettene, via det å skaffe seg råderett over arealene til opparbeiding, skjøtsel og informasjon.

2.4.1 Den ”offentlige” grønnstrukturen

Den overordnete «offentlige grønnstrukturen», dvs. de arealene som kommunen selv har, eller ønsker å få råderett og ansvar for, bør fremgå av kommuneplanens arealdel (jfr Trondheim kommunes arealdel, fig.8). For å sikre arealene i et langsiktig perspektiv er dette imidlertid ikke tilstrekkelig. For å få gjennomført aktuelle tiltak og få dette inn i de kommunale budsjettene, er det nødvendig med handlingsrettede planer. Slike planer kan fremmes som tematiske kommunedelplaner i henhold til plan- og bygningsloven, eller som sektorplan/virksomhetsplan for «grønn etat». Siden Kulturdepartementet stiller krav om tematisk kommunedelplan for idretts- og nærmiljøanlegg for de kommunene som søker om spillemidler til slike formål, vil det antagelig være mest effektivt og best for helheten å samordne grønnplanen med dette arbeidet.

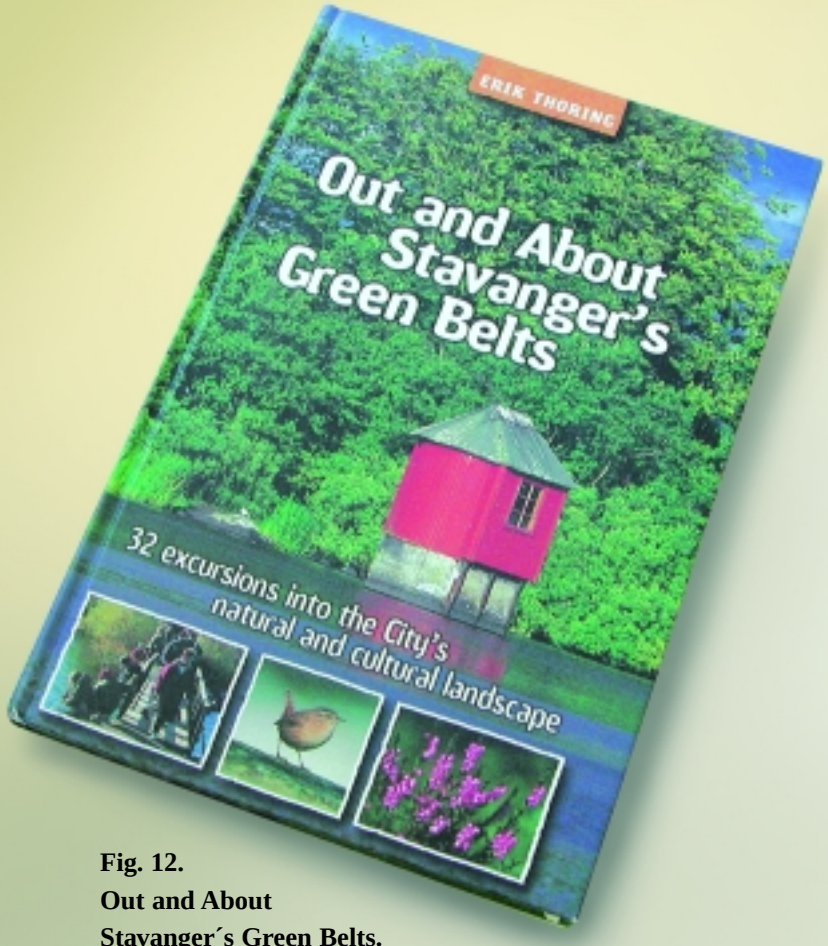

Fig. 12.
Out and About
Stavanger´s Green Belts.
Stavanger har en egen bok som beskriver alle turmulighetene i grønnstrukturen. Boka finnes både på norsk og engelsk, og er bl.a. attraktiv for de mange turistene som besøker byen.

Eksempel 5: Tønsberg kommune med felles plan for grønnstruktur og anlegg og områder for idrett og friluftsliv.

Tønsberg kommune besluttet i 1995 å erstatte den daværende kommunedelplanen for anlegg og områder for idrett og friluftsliv, med en plan der også grønnstrukturen inngikk. Arbeidet ble bl a startet for bedre å kunne styre bruk og utnyttelse av grønne arealer ut fra hensynet til landskap, natur og rekreasjon. Et annet langsiktig mål var å bevisstgjøre kommunens innbyggere, administrasjon og politikere om de verdiene grønnstrukturen representerer.

Grønnstrukturanalysen omfatter hele kommunens areal, også landbruksarealene, og fokuserer på temaene landskap, natur og rekreasjon.

Den felles planen, er lovmessig forankret i Plan- og bygningsloven som en tematisk kommundelplan, har vært gjenstand for politisk behandling og består av:

- **en del med langsiktige mål for grønnstrukturen generelt, og for de deltemaene planen**

Fra handlingsprogrammet i kommunedelplanen:

Nr. 1. Skallevoldstranda: Utarbeide prinsippløsning for området som grunnlag for arealdisponering ved revisjon av neste kommuneplan.

Nr. 2. Kartlegge lekearealer i områder hvor det ikke er tilfredsstillende lekearealer etter PBL § 69. Fremgår av Grønn plakat.

Nr. 3. Ringhaugholmen. Omregulering.

Områdekategorier

Kategori 1 Områder med meget store landskaps,- natur- og rekreasjonsverdier

Kategori 2 Områder med store landskaps,- natur- og rekreasjonsverdier

Kategori 3 Områder med landskaps,- natur- og rekreasjonsverdier

Kategori 4 Områder med liten verdi for grønnstrukturen

Kategori 5 Næringsareal med potensiale for grønnstrukturen

Barrierer/mangler fri ferdsel/ønske om tilrettelegging for ferdsel.

SL10 Referansenummer til beskrivelse

Noe nedfotografert fra målestokk 1:10.000.

omfatter som landskap, naturverdier, rekreasjon, idrett og friluftsliv
- **en kortsiktig del med handlingsprogram der del A omfatter grønnstrukturen og del B områder og anlegg for idrett og friluftsliv. Det foreligger budsjett og framdrift for de prioriterte tiltakene.**
- **Overordnede mål fra grønnstukturplanen er innarbeidet i kommuneplanen 1999-2011.**

Grønn plakat er et vedlegg til kommunedelplanen og Bystyret i Tønsberg har vedtatt følgende:
"Grønn plakat skal benyttes i alle arealspørsmål i Tønsberg for å dokumentere berørte landskaps-, natur- og rekreasjonsverdier, samt i bygge- og delingssøknader. Grønn plakat er ikke juridisk bindende."

2.4.2 Om erverv av arealer

Selv om arealene er regulert til grønne planformål, er dette ingen garanti for at politikere eller administrasjon ønsker å prioritere slike eiendomsprosesser som omfatter erverv av areal. Årsakene er flere:
- Prosessene er ofte tidkrevende og krever mye ressurser enten av kommunen selv eller fra innleide konsulenter.
- Grunneierne nekter salg og det er aktuelt å ekspropriere, noe en fra politisk hold ofte ikke ønsker.
- Eiendomsprisen er så høy at kommunen ikke har muligheter for å kjøpe arealene.

Man står her overfor kompliserte eiendomsjuridiske spørsmål som både krever juridisk spesialkompetanse, men også politisk støtte og nitid oppfølging fra kommunens administrasjon. Større kommuner har ofte slik kompetanse selv. I mindre kommuner må en kjøpe tjenestene. Uansett er det viktig at planmyndighetene samarbeider med eiendomsjuridisk ekspertise fra starten av i slike saker.

For kommuner med mange slike uavklarte eiendomsspørsmål, bør en utarbeide oversikt over alle regulerte friområder inkludert den eiendomsmessige statusen til arealene. Dette vil være et godt grunnlag for en plan som viser hvordan en tenker seg eiendomssakene løst, inkludert framdrift. En slik plan vil også være et egnet grunnlag for å søke om offentlige midler til innkjøp o.l.

2.4.3 Et områdes skjebne – fra plan til sikring

Det er i utgangspunktet planmyndighetene som avgjør om et område skal kunne bygges ut eller om området skal bevares grønt. Eiere av områder som legges ut til "grønne" planformål i arealplaner kan som hovedregel ikke kreve erstatning av det offentlige for tapte utbyggingsmuligheter. Dette utgangspunktet ligger til grunn for en rekke seinere avgjørelser i Høyesterett om erstatning når arealer avstås ved ekspropriasjon. I hovedtrekk kan rettstilstanden oppsummeres slik:

Når kommunale arealplaner avsetter områder til grønt, f.eks LNF-område i kommuneplan, friområde eller friluftsområde i reguleringsplan, skal disse områdene verdsettes med bakgrunn i lovlig bruk (som oftest landbruksverdi) når det offentlige ønsker å overta eiendomsretten. Dette gjelder selv om området i tidligere arealplaner har vært lagt ut til andre formål – f.eks som utbyggingsområde. Det viktigste unntaket fra denne hovedreglen gjelder når grøntområdet

Boks 3. Virkemidler og sikringsformer i erverv av arealer

Det kan skilles mellom virkemidler og sikringsformer. Virkemidler er i denne sammenheng:
- minnelig avtale
- vilkår etter konsesjonsloven om adgang til tilrettelegging, evt. offentlig eiendomsovertakelse av deler av eiendommen
- ekspropriasjon etter plan- og bygningsloven og etter oreigningsloven

Privatrettslige sikringsformer er:
- erverv
- evigvarende servitutt
- tidsbegrenset servitutt og leieavtale

Mer litteratur om emnet: «Fra plan til grønn virkelighet» Veileder T-813 (MD 1991) og "Juss i strandsonen" DN-håndbok 20 - 2002

er avsatt som internt grøntområde for et utbyggingsområde/boligfelt. En grønnstruktur som er planlagt for en større del av kommunens innbyggere vil derfor ikke komme inn under dette unntaket.

Skjønnsretten vil ha begrenset mulighet til å overprøve kommunens planfaglige vurderinger, og vil derfor som hovedregel legge gjeldende arealplan til grunn for verdsettingen.
Unntaksvis kan skjønnsretten overprøve eldre planer som retten mener at tiden har løpt fra, eller planer som har vært utsatt for omfattende dispensasjonspraksis. Det er derfor viktig at kommunene har gode planfaglige begrunnelser for det aktuelle grøntområdet, og at det går klart fram av planen at grønnstrukturen er ment for en større del av kommunens befolkning. Det er også viktig at kommunen er lojal mot vedtatt grønnstruktur, og at det ikke utøves en omfattende dispensasjonspraksis.
Fra denne hovedreglen om at gjennomføring av planlagt grønnstruktur kun medfører begrensede erstatningskonsekvenser for kommunen, må det gjøres unntak for de tilfellene hvor etablering av grønnstruktur medfører reduksjon av bruks-/omsetningsverdien for bebygde tomter som berøres direkte av grønnstrukturen. Det må også gjøres unntak fra hovedreglen hvis den planlagte grønnstrukturen resulterer i at etablerte ”byggetomter” ikke kan bebygges. Dette forklares nærmere nedenfor.

2.4.4 Når etablering av grønnstruktur reduserer verdien av gjenstående eiendom

Hvis grønnstrukturen berører opparbeidet tomtegrunn, vil gjennomføring av planen kunne redusere verdien av den gjenstående eiendommen. Det må da holdes en takst som viser eiendommens verdi før og etter gjennomføring av planen. I bystrøk kan det bli snakk om betydelige beløp. Dette vil være typisk for grønnstruktur som er planlagt etter at området er blitt bebygget.

For større eiendommer, gjerne industri- eller landbrukseiendommer, vil det sjelden være snakk om noen vesentlig reduksjon av verdien på gjenværende eiendom, hvis grønnstrukturen berører ytterkanten av slike eiendommer. Her kan det vises til en avgjørelse i Høyesterett fra 1998 som gjaldt etablering av et friområde på Nedre Foss ved Akerselva i Oslo. Reguleringsplanen berørte en større etablert industrieiendom, og grunneier krevet erstatning med bakgrunn i tapte muligheter til å benytte det aktuelle arealet til industri/byggeformål. Lagmannsretten ga grunneier medhold, og fastsatte en erstatning på over 40 millioner. Staten anket denne avgjørelsen inn for Høyesterett, som kom til at prinsippet om reguleringsplanens bindende virkning for arealbruken måtte legges til grunn for verdsettingen. Den økonomiske konsekvensen av Høyesteretts avgjørelse i denne saken, var at grunneier bare kunne kreve erstatning tilsvarende arealets landbruksverdi.

Hvis grønnstrukturen er planlagt – og lagt inn i regulerings-/bebyggelsesplanen – før området blir utbygget, vil utgangspunktet være at ”det grønne arealet” skal verdsettes med bakgrunn i landbruksverdi. Unntak vil gjelde dersom det aktuelle arealet var tatt i bruk til et inntektsbringende formål før reguleringsplanen ble vedtatt. I slike tilfelle har grunneier krav på å få erstattet framtidige tapte inntekter.

Boks 4. Oversikt offentlige midler til sikring av grønnstruktur

Offentlige friluftsområder:
- Årlige midler bevilges av Stortinget til sikring av nye offentlige friluftsområder
- Midlene forvaltes av DN, og bevilges kommuner/interkommunale friluftsråd basert på søknad
- Rundskriv med søknadsskjema og frist sendes ut hvert år
- I seinere år har områder nær byer og tettsteder vært prioritert, og en betydelig andel gitt til sikring av grønnstruktur som er planlagt for allmenn ferdsel

Nærmiljøanlegg:
- Kultur- og kirkedepartementet fordeler hvert år tilskudd av spillemidlene til anlegg for idrett og fysisk aktivitet.
- Tilskuddsordningen er søknadsbasert og det kan søkes om tilskudd til ordinære anlegg, rehabilitering og nærmiljøanlegg.
- Det er fylkeskommunene som fordeler midlene
- Nærmiljøanlegg har vært et satsingsområde de seinere år

Hvis grønnstrukturen legges i f.eks dalsøkk eller bekkedrag i ytterkant av etablerte tomter vil dette vanligvis ikke redusere verdien på gjenstående eiendom. Trondheim kommune har beskrevet dette i Grønn kommunedelplan, jfr eksempel 6. Det vil være tomter som får redusert sine utbyggingsmuligheter ved at "byggeområde grønnstruktur" fastsetter at deler av tomta ikke kan utbygges ut fra de grønne verdiene. For disse situasjonene vil det normalt ikke være grunnlag for erstatninger.
Eksisterende planer vil som regel ha byggegrense bare mot veg. Dette innebærer ikke automatikk i at hele resten av tomta kan bebygges. Ved en byggesak må det uansett vurderes om ny bebyggelse er i samsvar med landskap, grønne verdier, naboskap, tomteutnyttelse etc.

Mer om juridiske forhold finnes i DN-håndbok 20 - 2002 "Juss i strandsonen".

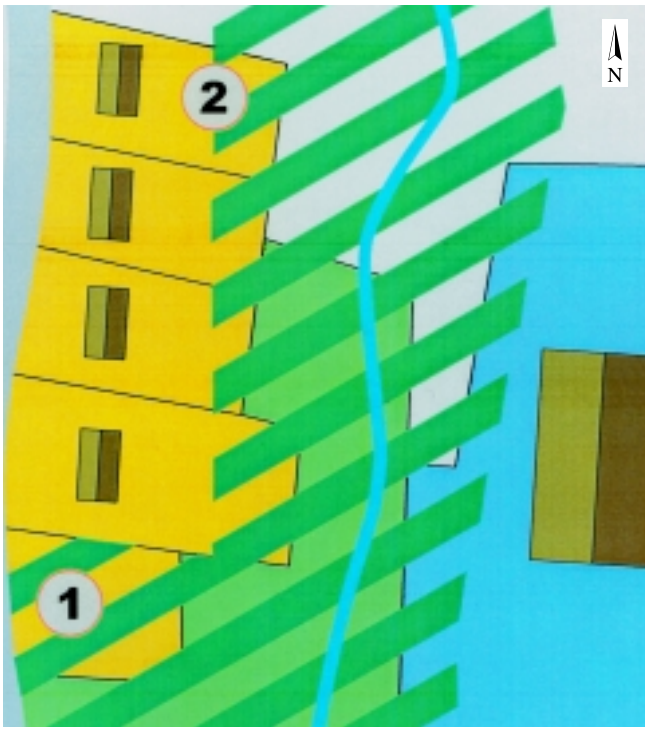
2.4.5 Når planlagt grønnstruktur medfører at etablerte "byggetomter" ikke kan bebygges

Hvis en reguleringsplan resulterer i at en etablert "byggetomt" ikke kan bebygges, vil resultatet være at det må betales full tomteerstatning for den tapte utbyggingsmuligheten. Det samme vil selvsagt gjelde hvis gjennomføring av planen resulterer i at etablert bebyggelse må rives/fjernes. Det kan være tvil om hva som skal regnes som "byggetomt", men det vil være en forutsetning av det er gitt en gyldig byggetillatelse.

Eksempel 6. Trondheim kommune og "byggeområde grønnstruktur" i kommuneplanens arealdel .

Trondheim kommune har i kommuneplanens arealdel 2001 – 2012 benyttet seg av arealbruksformålet "byggeområde eksisterende grønnstruktur og framtidig grønnstruktur. For byggeområde framtidig grønnstruktur finnes det en bestemmelse der det er stilt krav om utarbeidelse av ny reguleringsplan for tiltak etter plan- og bygningslovens § 93,1 og 2 ledd. Retningslinjen til bestemmelsen sier følgende; "ny reguleringsplan som omfatter byggeområde framtidig grønnstruktur skal ikke vise byggetiltak innenfor område vist som grønnstruktur. Byggeområde grønnstruktur kan i reguleringsplan være vist som utbyggingsformål etter pbl § 26.1,1.ledd. Avgrensing av grønnstruktur forutsettes da på reguleringsplan vist som byggegrense."

For noen av arealene med dette formålet kan situasjonen være slik figuren i eksemplet viser.

Det skraverte området viser hvordan byggeområde framtidig grønnstruktur er et lokaliseringskriterium som viser hvor det ikke skal bebygges. Situasjonen en typisk for grønnstruktur som planlegges etter at utbygging både er planlagt og gjennomført.

1 Viser en hel boligtomt regulert til boligformål, som ikke er bebygd, og som i kommuneplanens arealdel, ut fra nye registreringer, er avsatt til byggeområde framtidig grønnstruktur.

2 Viser en regulert boligtomt, der en del av tomten etter nye registeringer, er avsatt som byggeområde framtidig grønnstruktur og der byggeområde framtidig grønnstruktur er å betrakte som en byggegrense.

På 60- og 70-tallet ble mange boligområder anlagt helt uten trær og busker. Plenarealer har bare ett sjikt, og ingen veksling mellom ulike flater. Det biologiske mangfoldet er derfor lite, og opplevelsesverdien er begrenset. Vinden får godt tak og støyen når langt.

Nøye planlagt og intensivt skjøttet natur er også en viktig del av bynaturens mangfold.

Ofte har norske parker bare to sjikt; plen og tresjikt. Busksjikt og partier med høyt gress vil øke artsrikdommen, både av planter, insekter og fugler.

Ei gammel eng vil raskt få tilbake sin skjønnhet hvis skjøtselen gjenopptas. Derimot er det hverken lett eller raskt å skape ei ny eng. Områder med gamle kulturmarker har ofte et stort og verdifullt biologisk mangfold, og kan ennå finnes i byenes nærområder.

2.4.6 Opparbeiding og skjøtsel av arealene

Opparbeiding og skjøtsel bidrar til å forbedre grønnstrukturen der dette er nødvendig for å ivareta innholdsmessige og funksjonelle krav.

Før en iverksetter tiltak, er det nødvendig at de vurderes nøye i forhold til de ressursene kommunen har til seinere drift. Mange gode intensjoner, flotte anlegg og ikke minst økonomiske investeringer er gått tapt fordi man ikke tok den årlige driften på alvor.

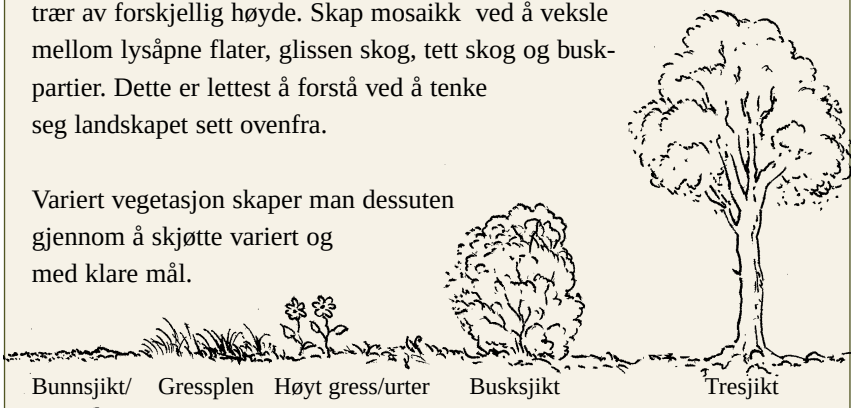
Det er etablering av ny vegetasjon og skjøtsel av den eksisterende som vil bety mest for å utvikle den variasjonen som publikum etterspør. Samtidig er dette tiltak som også kan bidra til å bevare og videreutvikle det biologiske mangfoldet. På dette feltet er det et stort potensiale. Svensk forskning viser f.eks. at av 95 undersøkte parker og grøntområder rundt om i Sverige besto mer enn 80 % av arealene av åpne gressletter. Mange offentlige grøntområder preges mao. av lite variasjon ikke bare når det gjelder artsinnhold, men også når det gjelder variasjon i sjiktning og romforløp.

K- og N-serieregistreringene (jfr. kap.3.3) vil kunne gi en første indikasjon på hvor variert grønnstrukturen er. For å ha råd til de kultiverte perlene med formklipte hekker og bugnende blomsterbed, vil det i dagens parkforvaltning ofte være nødvendig å utvikle resten av områdene mer ekstensivt. Det er her mange forbilder å hente både fra naturlandskapet og jordbrukets kulturlandskap med ulike enger, løvenger og hagemarker.

Boks 5. Skap variasjon!

En variert vegetasjon gir et rikt dyreliv. Skap variasjon ved å la vegetasjonen bestå av flere sjikt, f.eks. lavt gress, høyt gress, busker og trær av forskjellig høyde. Skap mosaikk ved å veksle mellom lysåpne flater, glissen skog, tett skog og buskpartier. Dette er lettest å forstå ved å tenke seg landskapet sett ovenfra.

Variert vegetasjon skaper man dessuten gjennom å skjøtte variert og med klare mål.

Vegetasjonen byr på et uuttømmelig forråd av muligheter når det gjelder skjønnhetsopplevelser og romforløp som utnyttes i alt for liten grad.

Eksempler på turstier, bredde på vegetasjon og virkning på opplevelser er vist i vedlegg 5.4.

Boks 6. Friluftspakkeprosjektet
1992-99 – en statlig satsing i 5 byregioner

Som en oppfølging til St.meld. 40 ”Om friluftsliv” og DN`s handlingsplaner (1991 og 96) om å fokusere mer på friluftsliv i by, ble det en målrettet og større statlig satsing i 5 byer/byregioner igangsatt. Det ble først satset på Stavanger/Sola/Randaberg. Etter dette kom Fredrikstad, Oslo, Bergen og Tromsø inn i satsingen. Prosjektet frigjorde ca 51,5 mill kr til friluftsliv, og var et “spleiselag” mellom DN og kommunene/fylkesnivået.

Prosjektet er evaluert og viser at tilgangen på friluftsområder er bedret i de fem byene/byregionene som deltok. I noen av byene har prosjektet fått ringvirkninger i form av mer innsats til friluftsliv i by ut over ”pakkeperioden” på tre år. Av evt. hindringer har eiendomsavklaringer vært den største.

For mer informasjon se NIBR-prosjektrapport 1999:7: ”Friluftsliv i bystrøk. Evaluering av friluftspakkeprosjektet til DN”.

Eksempel 7: Friluftspakke Stavanger, Sola og Randaberg.

Stavanger, Sola, Randaberg har vært konsentrert om å sikre sammenhenger i turveisystemet gjennom opparbeiding, grunnerverv og arealsikring knyttet til bruksrettsavtaler og reguleringsplaner. Den by- og tettstedsnære grønnstrukturen erstatter på mange måter «Marka»- områdene som mange andre norske byer har. Arealpresset er særlig stort i området, og eiendomssakene har vært den store bøygen.

Opparbeidingstiltakene er først og fremst knyttet til anlegg av turveitraseene. Møblering, belysning og vegetasjonsetablering er nedtonet mest mulig. Prioriteringene i Stavanger, Sola og Randaberg bygger på en omfattende grønnplanlegging og turveiutbygging med røtter tilbake til 1980-tallet i Stavanger kommune som kulminerte i «Grønn Plan for Stavanger» i 1991. Parallelt med dette pågikk det også en omfattende transportplanlegging i hele regionen med egne delutredninger om grønnstrukturen, og et eget fylkesplanarbeid for turveger og grønnstruktur.

Med bakgrunn i de forannevnte planene ble det utviklet følgende kriterier for prioriteringer:

Oversikt «Dette vil vi gjøre i friluftspakken» i Stavanger, Sola og Randaberg.

1-13: Turveilenker

1. Nærtur-dekning:
I hvilken grad bidrar tiltaket til at en vesentlig andel områder bedrer nærturdekning som gir en tur på 3 km i naturpregede omgivelser.

2. Natur- og kulturlandskapsverdi:
Hvor stor del av turen kan foregå i natur- og kulturlandskap, spesielt i verdifulle kulturlandskap eller naturområder, prioriterte landskap i Grønn plan, utsikt, vann- og havtilknytning.

3. Kostnader og realisme:
Hvor mye ny turvei må bygges ut fra total lengde, plan- og sikringsstatus dvs. behov for arealkjøp eller bruksrettsavtaler.

4. Transportfunksjon:
I hvilken grad turveien bedrer det «myke» transporttilbudet i området.

Turvei 1. Godeset- Jåttahaugen.
En av de svært høyt prioriterte lenkene. Totallengde 3800 meter gjennom variert jordbrukslandskap, frivillig bruksavtale med grunneier er inngått for 890 meter med jordbruksveg.

Turvei 5. Hageby- Hålandsvatnet-Nord i Randaberg kommune.
En svært høyt prioriert friluftslivssak for hele regionen helt siden tidlig 1980-tallet. Traseen på 4 600 meter åpner for store nye friluftslivsområder i Stavangerregionen. Mange vanskelige eiendomssaker.

Turvei 9. Møllebukta- Store Stoakkvatn (Madlaforen).
Traseen går gjennom et smalt grøntdrag i bebyggelsen, og er et eksempel på de konfliktene som oppstår når en tørker støv av «glemte» reguleringer og planer. En del grunneiere ønsket ikke å avstå grunn frivillig for å få bygget den manglende delen av turvegene mellom Hafrsjord og Store Stokkavatn. Med hjemmel i «Grønn Plan for Stavanger» fra 1991 gjennomførte kommunen derfor ekspropriasjon. Skjønnsretten godtok ikke kravet om tomtepris selv for dette smale grøntdraget fordi det var avsatt i den forannevnte kommunedelplanen.

Turvei 10. Kvernevik.
Turvegen går langs kysten og inngår i den såkalte Nordsjøvegen. Trass i mange små parseller med sårbart kystterreng, naust, båtopplag og brygger har en lykkes å komme fram ved hjelp av frivillige avtaler.

Eksempel 8: Friluftspakke Fredrikstad

Fredrikstad har prioritert mange prosjekter som er tilknyttet utvikling av selve grønnstrukturen, primært rettet mot å skape korridorer og fysiske sammenhenger. Det er utviklet en egen gradert turveinorm, og standarden som er lagt til grunn varierer fra ønsket om å gjenskape natur til å rehabilitere og ytterligere kultivere parker inne i byen. De fire resterende prosjektene omfatter 1) Informasjonstiltak/brosjyre, 2) Øra miljøsenter, 3) Plan for biologisk mangfold og viltplan og 4) Opplegg for miljølære i skoler og barnehager.

Fredrikstads turvegnorm, jfr. vedlegg 5.3, er basert på at ulike turvegklasser skal ha ulike vegbredder og opparbeidingsnivåer bl.a. når det gjelder overflatedekker og belysning i forhold til behov og landskapets sårbarhet. For hver turvegklasse er det også foreslått et opplegg for vedlikehold.

Onsøystien er en turveg som til sammen vil gi et stisystem på 2,5 mil når alt er etablert. Stiene har varierende standard, særlig basert på landskapets sårbarhet.

Kulturaksen midt i Fredrikstad sentrum viser en annen tilnærming til friluftsliv i by. Prosjektet vil når det er ferdig omfatte opprusting av tre sentrale byparker; Bibliotekparken, Kirkeparken og Lykkebergparken.

Eksempel 9: Friluftspakke Bergen. **Friluftspakke Bergen har prioritert til sammen 15 prosjekter, som omfatter etablering og restaurering av turveiforbindelser og gang- sykkelveier samt kombinasjoner av parker, turgang- og sykkelvegprosjekter. Lungegårdsparken må fremheves særskilt som et nyskapende eksempel på en økologisk park. I parkprosjektene er det nedlagt mye arbeid i nyanlegg med terrengforming, beplantninger, møblering, belysning osv. Skilting er også et viktig tiltak i denne friluftspakken**

Lungegårdsparken (foto) er kanskje flaggskipet blant Bergens mange fine friluftspakkeprosjekter. Anlegget må sies å være banebrytende i Norge hvor vi har få eksempler på økologiske parker i denne størrelsesordenen. Lungegårdsparken er både en sentral bypark og en viktig grønn korridor fra sentrum øst for Lungegårdsvannet mot Haukeland sykehus. I utgangspunktet var området preget av fyllinger etter sprengningsarbeider for «Hovedavløpsanlegg- sentrum syd», og tekniske anlegg tilknyttet jernbanen, en riktig bakgård i byen. Grått areal er mao. innvunnet til grønt. Målet for arbeidet var fra starten av å integrere kunst, biologi og landskapsarkitektur i en ny form for felleskompetanse og fellesløsning. En kunstner, en botaniker og en landskapsarkitekt har derfor vært ansvarlige for planen.

En brukerundersøkelse 1996-99 viste at gang – og sykkeltraséen gjennom området har medført en økning i andelen av gang- og sykkeltrafikk, selv om den ikke reduserer reiseavstandene så mye. Videre viser det seg at denne effekten synes å avhenge av hvor godt gang- og sykkeltrafikken skjermes fra motorisert trafikk og støy, samt at også naturomgivelser eller parkmessig beplantning langs veiene stimulerer til bruk av slike veier.

Eksempel 10: Friluftspakke Tromsø.

Friluftspakke Tromsø særpreges av at man har valgt å satse på en del store enkeltområder, og ikke primært på turveger og korridorer. Fire av prosjektene, henholdsvis Folkeparken/ Telegrafbukta, Isrenna natur- og kulturområde, Charlottenlund og friluftsområder i distriktet er eksempler på dette. De to resterende prosjektene er typiske turveg/korridorprosjekter; henholdsvis tur- og trimstier og Tromsdalen - Fløya. Alle prosjektene legger opp til en enkel standard, der utgangspunktet har vært å utnytte potensialet i naturterrenget delvis med bakgrunn i en turveinorm. Noe annet som særpreger Friluftspakke Tromsø er vektleggingen av brukermedvirkning og aktiv deltagelse. Utvalgte grupper som barn og funksjonshemmede er særlig tilgodesett.

Folkeparken- Telegrafbukta er et skog- og strandområde på sørspissen av Tromsøya, som brukes mye av øyas befolkning, særlig på vår- og sommertid. Formålet med friluftspakkeprosjektet var å bedre tilbudene for brukerne og hindre slitasje i de mest utsatte delene av området.

Tilrettelegging for funksjonshemmede har vært et sentralt tema, og tiltakene er gjennomført i nært samarbeide med de funksjonshemmedes organisasjoner.

Det er nedlagt mye arbeid i å gjøre strandsonen mer attraktiv og å hindre erosjon (fra Telegrafbukta).

Stiene har ulik opparbeidingsstandard etter behov og er anlagt i samarbeid med de funksjonshemmedes organisasjoner (fra Telegrafbukta).

Både institusjoner i nærheten med rullestolavhengige personer og barnehagebarn er flittige brukere (fra Telegrafbukta).

Charlottenlund er et naturområde i det sammenhengende grøntbeltet langs høydedraget midt på Tromsøya. Det er et viktig knutepunkt i friluftslivssammenheng med utgangspunkt for flere stier og løyper. Området brukes mest om vinteren, og fungerer da som ski-lekeanlegg både for befolkningen generelt og skoler/barnehager i nærheten. Før omleggingen bar området preg av gjengroing, og kommunen ønsket utvikle og opparbeide for helårsbruk. Det er derfor tilrettelagt for lek, opphold og rekreasjon med tanke på sommerbruk, men på en slik måte at det ikke skaper vanskeligheter for skianlegget. Skolenes behov har vært sentralt i prosjektet, og de har fått inn elementer som uteklasserom og grillplasser for ulike store grupper. Prosjektet omfatter dessuten parkeringsanlegg, servicehus, gras- og grussletter i ulike størrelser, hinderløyper og lekeutstyr.

Både unge og gamle trekker til Charlottenlund. Her kan man ake, gå på skitur, grille og sole seg.

Beliggenheten, like ved bebeyggelsen, gjør at barn i alle aldre har muligheter for å utfolde seg i Charlottenlund.

Eksempel 11: Friluftspakke Oslo.

Friluftspakke Oslo har satset på fire høyt prioriterte turvegtraseer i de østlige delene av byen. Traseene går både i natur- og kulturlandskap. Det er først og fremst lagt vekt på å tilrettelegge og opparbeide selve turvegene, og i mindre grad på planting og andre opparbeidingstiltak. Bredde og standard på turvegene er tilpasset omgivelsene uten at kommunen har lagt seg på noe normert opplegg for dette. Skilting og informasjon er det også nedlagt mye arbeid i. En del vanskelige eiendomssaker er videre blitt løst gjennom Friluftspakke Oslo.

For å få full uttelling for planleggings- og opparbeidingstiltakene, er informasjon til publikum viktig. Informasjonen startet allerede i planfasen for å få inn beboernes synspunkter på hvilke traséer de finner mest formålstjenlig. Informasjon i bruksfasen kan innebære følgende:

- **Skilting**
- **Tur- og sykkelvegkart**
- **Turhåndbøker**
- **Informasjon i media, både i radio, TV og i pressen**

Friluftspakke Oslo satset tidlig på å utarbeide en skiltplan slik at turvegene etter hvert skulle få ensartet skilting i hele byen, utarbeiding av egne turvegkart, og informasjon til pressen om tiltakene.

Boks. 7. Oslo kommune og grønn planlegging i et historisk perspektiv

Oslo kommune har lange og stolte tradisjoner for grønn planlegging, og friluftspakkeprosjektene i Oslo inngår i gjennomføringen av langsiktige planer for turvegsystemet som kommunen har hatt i mer enn 80 år. Tankegangen om et parksystem manifesterte seg allerede i Harald Hals først generalplanforslag for byen fra 1929 som ble vedtatt i 1934. I 1939 forelå en egen parkplan der antallet turveger ble utvidet til 19 i tallet.

I 1953 vedtok bystyret en ytterligere utvidelse til 44 turveger gjennom prinsipplanen for parksystem og turveger som var utarbeidet i 1949. Dette planarbeidet er videreført i Grøntplan for Oslo fra 1991 som bystyret sluttet seg til i 1993. Den siste grøntplanen viser at mange av de mulighetene som lå der i 1950-årene er skuslet bort i etterkrigstiden grunnet lite gjennomtenkt utbygging. Friluftspakkeprosjektet innebærer derfor en ny giv for Oslos turvegsystem. Informasjon og skilting er vesentlig for å synliggjøre traseene for publikum og øker interessen for å bruke dem.

Eksempel på skilting.

FYTI RAKERN
DETEVAR
VANSKELI